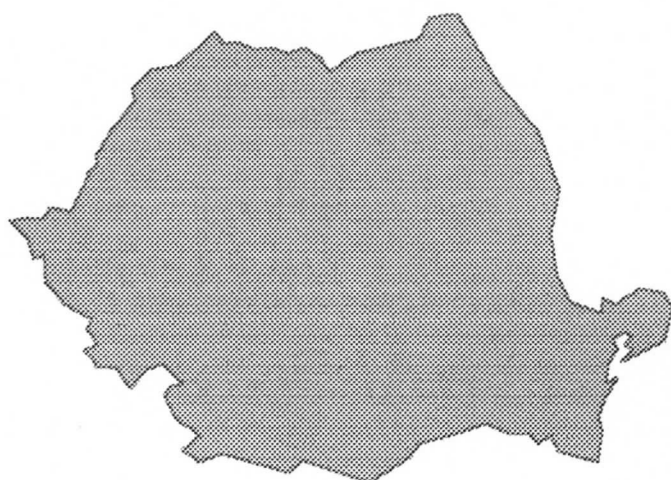

PIETER VAN ABSHOVEN

Klein onvolledig woordenboek van het post- communistische Roemeens

Klein onvolledig woordenboek van het post-communistische Roemeens

Introductie

Vanwege het verschil in geschiedenis tussen Oost en West, is een aantal veelvoorkomende begrippen binnen Westerse NGO's, zoals 'plan', 'evaluatie', 'lidmaatschaporganisatie', enz., onbekend in het Oosten of hebben een andere bijbetekenis. Om de communicatie te verbeteren en een beter begrip mogelijk te maken tussen organisaties, is het belangrijk om de expliciete kennis van deze begrippen te vergroten. Deze expliciete kennis is ook nodig wanneer een dergelijk begrip toegepast zal worden binnen de eigen organisatie. Daarom is het ook nodig om duidelijk de bijzondere betekenis te onderscheiden die veertig jaar communistisch regime aan gewone woorden hebben toegevoegd, en om mensen bewust te maken wat deze dictatuur teweeggebracht heeft in de mentaliteit van de bevolking. Vaak komt het voor dat een Westerling een woord gebruikt, in het Engels of het Roemeens - dat maakt geen verschil uit - dat de Roemeen anders begrijpt dan de Westerling. Bovendien heeft de Westerling er geen idee van wat de Roemeen er dan wel onder verstaat. Meestal roepen dat soort probleemwoorden sterke negatieve connotaties op bij de mensen hier. Het probleem is niet dat de mensen hier *geen* ervaring hebben dingen als coöperaties, planning, enz., maar dat men een *negatieve* ervaring heeft. Men begint hier de ontwikkeling dus niet bij nul, maar bij minus....

De woordenlijst

accountantsrapport	Accountants zijn een nieuw verschijnsel in România. Men heeft dus ook nauwelijks enige notie welke diensten een accountant levert, en hoe die diensten officieel heten. In het westen heeft een accountant aan een half woord van een opdrachtgever genoeg. Bekend is wat vorig jaar geleverd is, en dat dat de bedoeling was. Maar dat halve woord is hier niet voldoende. Hier krijg je waar je letterlijk om gevraagd hebt. De grote internationale firma's zijn bovendien uitsluitend geïnteresseerd in grote commerciële bedrijven, en vinden het werken voor een in hun ogen kleine non-profit organisatie alleen maar lastig. Eerder met het oog om klanten af te weren, vragen ze zelfs voor Nederlandse begrippen letterlijk afschrikwekkende prijzen, en wordt er weinig of niets gedaan om de klant te informeren en te instrueren. Vraagt de klant om een accountantscontrole, dan krijgt de klant een accountantscontrole, en komt de accountant langs en controleert dan wat er aan administratie bij de klant aanwezig is. Resultaat is dan een rapport, waarin gemeld wordt, dat er enkele bonnetjes missen, en dat bepaalde
--------------------	--

	uitgaven niet op de goede plaatsen in de boeken terecht is gekomen. Wordt een dergelijk rapport naar een Nederlandse donor opgestuurd, dan staat die raar te kijken, want dergelijke rapporten is men daar niet gewend te ontvangen uit andere landen. En voordat die dan de manier gevonden heeft, om eenduidig aan onervaren Roemeense organisaties uit te leggen, wat en hoe ze het juiste produkt aan de accountant moeten vragen, is er al veel water door de Donau gestroomd. Het probleem is namelijk dat er in România geen enkele boekhouder is die weet hoe hij of zij een voor Westerlingen leesbare en begrijpbare jaarrekening moet opstellen, met balans, resultatenrekening, en welke specificaties daarbij horen. Dat probleem wordt nog vergroot door het feit dat er wettelijk voorschriften zijn met betrekking tot het vastleggen van bepaalde zaken in de boeken, die sterk afwijken van wat in het Westen juist geacht wordt. Zo heeft men hier de wettelijke verplichting om alle investeringsgoederen in een register op te nemen, met de prijs van aanschaf. Op de waarde mag <i>niet</i> afgeschreven worden, en evenmin mag de waarde gecorrigeerd worden in verband met de hoge geldontwaarding. De betreffende goederen moeten in het register blijven totdat de organisatie de goederen echt weg doet. Dan moet er voor elk object een officiële notariële akte opgesteld worden, ook als bijvoorbeeld een totaal verouderde computer met de vuilnis meegegeven wordt. Dus blijft die meestal in een hoek staan, om daarmee aan het bureau een opgeruimde indruk te geven. Na een paar jaar is vanwege de geldontwaarding, de waarde waarvoor de goederen in het register staan een volledig onzinnige, nietszeggende waarde. Hoe dat nu op te lossen, en een jaarrekening op te stellen, die aan Westerse eisen voldoet, inclusief een reële waarde voor de investeringsgoederen, en toch niet in problemen te komen met de Roemeense wetgeving, is iets dat weinigen weten hoe dat moet. Want wat de donor echter wil is een dergelijke jaarrekening. Maar het is niet de accountant die die opstelt, die moet opgesteld worden door de organisatie zelf, de accountant controleert alleen! En als de boekhouder het dus niet weet, en slechts een enkele Westerse accountantsfirma is voor \$ 6.000 bereid om het uit te leggen, dan duurt het nog wel even (zie *tijdsplanning) voordat er jaarrekening gepresenteerd wordt die aan Westerse eisen voldoen. Er beginnen gelukkig Roemeense accountants te komen, die zich realiseren dat voor hun de grote firma's niet weggelegd zijn, en die geïnteresseerd zijn in het werken met niet-gouvernementele organisaties, een schappelijker prijs rekenen, en bereid lijken te zijn om boekhouders te helpen bij het opstellen van de jaarrekening naar Westers model. Om die te vinden ben je wel afhankelijk van goede *informatie.
adres	Het systeem van adresseren is hier heel bijzonder. In veel dorpen hebben de straten geen straatnaam, maar zijn de huizen doorlopend genummerd. Dat kan bij het zoeken naar een bepaald nummer nogal wat problemen opleveren. Als de nummering bijvoorbeeld aan het einde van de straat ophoudt, weet je als vreemdeling niet waar de nummering dan weer verdergaat. Voor flatbewoners geldt het andere uiterste. Die hebben behalve een straatnaam, een huisnummer een bloknummer, een portiekaanduiding, een verdieping en een nummer voor het appartement. Dat alles moet opgegeven worden, ook al zijn bepaalde aanduidingen overbodig. <i>Bucureş ti is verdeeld in zes deelgemeenten, sectoren genaamd.</i> Het nummer van de sector moet ook opgegeven worden. Dan is er

	nog een viercijferig systeem van postcodes, maar daar houdt niemand zich aan. Het grote probleem met huisnummers en bloknummers is dat er geen enkel systeem inzit. Naast blok A16 zou men blok A15 of A17, of misschien B1 verwachten. Dat is logica waar men hier beslist niet van uit mag gaan.
afspraak	Een afspraak maken is hier een proces in stappen. Eerst wordt gevraagd of je geïnteresseerd bent. Later wordt een datum afgesproken, maar met de toezegging dat men voor die datum nog wel een keer zal bellen. Pas dan wordt afgeproken, waar en hoe laat men elkaar zal ontmoeten. Westers gebruik is de afspraak direct volledig te doen, om alleen te bellen in geval een wijziging nodig is. Hier blijft alles onder voorbehoud, tot één twee dagen voor de afspraak. Het is hier heel gewoon om een vergadering of bijeenkomst, waarbij mensen van overal vandaan moeten komen, slechts enkele dagen van te voren bijeen te roepen. Vaste jaarschema's voor vergaderingen en bijeenkomsten zijn hier bij de meeste organisaties onbekend.
afstand	Een begrip waar vooral Nederlanders zich gauw in vergissen. Een veldbezoek betekent al gauw een rit van enkele honderden kilometers. Zelfs met een nieuwe Westerse auto wordt geen hoger gemiddelde gehaald dan 50 km per uur. Tenminste op de verharde wegen. Dus is men al gauw een hele dag onderweg om ergens te komen. In het donker rijden is hier beslist af te raden, vanwege de slechte kwaliteit van het wegdek, de slechte straatverlichting en het rijden van onverlichte langzame voertuigen zoals ossewagens ook op de doorgaande internationale wegen. Veel dorpen zijn nog niet bereikbaar via een verharde weg, en dan kan het gebeuren, zoals bij een veldbezoek aan <i>Gheț ari in de provincie Alba, dat men voor 18 kilometer onverharde weg vanaf Gârda de Sus met de jeep precies een uur nodig heeft</i>. Er is nog wel een kortere weg van 8 kilometer, maar die is zelfs niet geschikt voor een jeep. Als men naar de markt wil, loopt men in twee uur van <i>Gheț ari naar de bushalte in Gârda</i>. Wordt uitsluitend één grote plaats bezocht, dan kan de nachttrein een alternatief zijn: de ene nacht heen, de volgende nacht terug. Hetgeen vooral interessant is voor mensen die de hoofdstad bezoeken. Op die manier sparen ze een overnachting in <i>Bucureș ti uit, waar je voor één nacht minimaal een half Roemeens maandloon neertelt voor een kamer van erbarmelijke kwaliteit</i>.
appartement	Het ideaal van <i>Kameraad Ceaușescu, iedereen in een modern appartement in een flatgebouw van minstens vier verdiepingen</i> . De werkelijkheid is, dat de meeste appartementen veel te klein zijn voor het aantal mensen dat er woont. Met vijf personen van drie verschillende generaties in een appartement met twee kleine slaapkamers, is heel normaal. De appartementen zijn ingedeeld naar mate van confort. Wie in een appartement met 'Confort IV' woont, heeft geen stromend water, en kan meestal ook de verwarming vergeten. Eenkamerflats bestaan ook, zie *garsoniere.
arbeidsproductiviteit	Ondanks het feit dat de Roemeen de hele dag werkt, van 's morgens vroeg tot 's avonds laat, zeven dagen in de week, is de individuele arbeidsproductiviteit verschrikkelijk laag. Er wordt veel tijd verloren met wachten of met vervoer, men werkt uiterst inefficiënt en ongemotiveerd, en men werkt met slecht materiaal en gebrekkige instrumenten, waardoor de kwaliteit vaak abominabel is. Het bijbehorende lage loon waar vaak onmogelijk van rond te komen is, is gezien de

	geleverde prestaties vaak nog aan de te hoge kant. Wie vanwege ouderdom, ziekte of handicap niet-productief was, en waarvan de verwachting was dat de persoon niet meer productief zou worden, telde niet mee, had nergens recht op. Dit was de houding van de staat in de communistische partij, die alleen maar oog had voor de nieuwe sociale mens, een mens die uitsluitende produceerde, middels fysieke arbeid. Intellectuele arbeid telde nauwelijks mee. Een houding die helaas ook voor een groot deel door de bevolking is overgenomen en nog bestaat.
armoede	Hoewel het wel vaak samen voorkomt, moet er toch onderscheid gemaakt worden tussen armoede en *misere. Armoede betekent dat men weinig inkomen heeft, en weinig bezittingen heeft. Maar het is goed mogelijk dat men dat weinige goed op orde heeft. Men beschikt dan wel niet over de moderne statussymbolen, als een mobiele telefoon en een Westerse auto, en men gaat geen twee keer per jaar op buitenlandse vakantie, maar het huis is keurig ingericht en kraakhelder. Verder heeft men voldoende te eten, omdat het grootste deel zelf verbouwd wordt. En heel belangrijk, men beschikt over goede sociale contacten: de relaties binnen het gezin, met burens, vrienden en familie zijn goed. Het is hard buffelen, maar men beschikt over het allernoodzakelijkste.
auto-alarm	Een van de nieuwste speeltjes van veel autobezitters. Gaat regelmatig midden in de nacht af omdat er wellicht een hond tegen de auto heeft staan pissen. Of omdat iemand er alleen maar te dicht langs gelopen is. Complete concerten en hoorspelen (hele achtervolgingsscènes) vallen er te beluisteren terwijl men in bed ligt.
autokerkhof	Veel mensen hebben hun privé autokerkhof voor de deur. Ze handhaven dan een oude auto om er onderdelen uit te slopen. Behalve auto's waar al van alles uitgesloopt is, staan er ook veel nog complete auto's geparkeerd waarvan vanwege de dikke laag stof en modder op de auto, duidelijk is dat die in jaren niet van hun plaats geweest zijn.
belangen- tegenstel- ling	Een Westers probleem. Hier bestond dat niet. Er was één massa, die vertegenwoordigd werd door één partij, die op zijn beurt weer vertegenwoordigd werd door één leider. Alles werd gedaan door één organisatie. Functiescheiding tussen organisaties was hier dus uitgesloten. Dezelfde organisatie die verantwoordelijk was voor de controle en de handhaving van de regels in bijvoorbeeld een natuurgebied, was ook verantwoordelijk van het beheer van economische activiteiten in dat gebied.
belofte	Als in het verleden de communistische partij iets beloofde, dan bestond er vanzelfsprekend geen enkele twijfel dat die belofte ook gerealiseerd zou worden. En dus betuigde het volk iedere keer als er weer iets beloofd werd zijn onmetelijke dankbaarheid jegens de Partij en zijn leider. Dat werd op papier vastgelegd of op de televisie vertoond en daarna ging ieder weer over tot de orde van de dag, en veranderde er in werkelijkheid niets.
beschuldi- ging	Zware beschuldigingen, van fraude, van informant te zijn geweest van de Securitate, enz., worden hier vaak zonder enig bewijs te geven in het openbaar geuit, ook als het bijvoorbeeld collega's betreft. In het oude systeem heerste dan wel niet wettelijk, maar wel feitelijk een soort omgekeerde bewijslast: de beschuldigde moest maar bewijzen dat hij onschuldig was. In die tijd gebeurde veel illegaal, dus je volledige onschuld bewijzen was een uiterst moeilijke zaak. Door de ge-

	brekkige informatiestroom, ook onderling tussen mensen, werd er veel aan de negatieve fantasie overgelaten.
betalings-verkeer	In principe gaat alles hier cash. Salarissen, electriciteit, telefoon, enz., worden hier contant betaald. Met het grootste biljet van Lei 50.000 ($\pm f$ 10,00) en het zeer courante biljet van Lei 10.000 ($\pm f$ 2,00) willen dat vaak nogal dikke pakken met geld zijn. Voor het innen van de electriciteitsrekening komt men langs de deur. I s de bewoner niet thuis, wordt er een klein briefje achtergelaten, en kan men daarna het geld persoonlijk naar het electriciteitsbedrijf gaan brengen. Voor de telefoon wordt men ook uitgenodigd om in het telefoonkantoor in de rij te komen staan. Gas, water, enz. worden maandelijks contant betaald via de *huismeester.
bezoek	Iemand thuis bezoeken is zeker de eerste keer moeilijk vanwege de problemen met de adressering. In de stad is het dan normaal dat men afspreekt op een bekende plaats in de buurt om zo de gast het zoeken te besparen, en vandaar naar huis te gaan.
boer	Wie het Nederlandse idee van boer voor ogen heeft, zal hier niet gauw iets vinden wat daarmee te vergelijken is. Hier is vrijwel iedere dorpsbewoner noodgedwongen boer. Ook bijvoorbeeld de schoolmeester heeft één, twee koeien, en verbouwd al zijn aardappelen en groenten zelf. En ook gepensioneerden boeren nog stug door. In veel dorpen waar de oorspronkelijke eigenaars hun stukjes grond weer teruggekregen hebben, is iemand met tien koeien al een grote boer.
boete	Voor het innen van verkeersboetes heeft de politie een aantal vaste plaatsen waar het goed incasseren is. Men heeft hier nog de voorkeur voor het geven van boetes boven het aanpassen van de situatie zodanig dat verkeersdeelnemers niet of minder in de fout gaan. In september 1998 zijn de verkeersboetes sterk verhoogd, in veel gevallen tot het tienvoudige. Waren de bedragen voorheen een lachertje voor Westerse automobilisten, nu betaald men al gauw een half Roemeens maandloon. Met het risico dat automobilisten de voorkeur zullen geven aan het direct betalen van de agent, in plaats van dat het geld naar de staatskas gaat. Inmiddels zijn na een groot protest in Bucureş <i>ti de nieuwe bedragen gehalveerd</i> . Als een of andere keuringsdienst weer eens op pad geweest is, verschijnen er artikelen in de kranten over het aantal boetes dat uitgeschreven is en om hoeveel geld het ging. Er wordt namelijk direct beboet. Het gevolg is dat men al of niet betaald, en verder verandert er meestal niets. Het is ongebruikelijk dat men als een controle negatief uitvalt de gecontroleerde een bepaalde tijd gunt om de zaken aan te passen. Het lijkt erop dat inspecteurs niet uit zijn op een verbetering van de situatie maar op het uitschrijven van boetes – het innen is een andere kwestie – omdat ze een bepaald produktiequotum moeten halen. De indruk bestaat dat tegen het einde van de maand ook meer mensen beboet worden voor zwartrijden in tram of bus, omdat de controleurs hun quotum nog niet gehaald hebben.
buiten-lander	Een buitenlander is per definitie iemand die beschikt over veel geld. Het gevolg is dat musea verschillende tarieven hanteren. Die voor buitenlanders is soms drie keer zo hoog als die voor Roemeense staatsburgers. Buitenlanders, die over een officiële verblijfsvergunning voor România beschikken, lukt het soms, als ze in staat zijn om zich in het Roemeens kwaad te maken, om in de tweede categorie te vallen. Buitenlanders worden ook vaak gedwongen om andere dingen in Amerikaanse dollars te betalen, zoals vliegtickets. Tenzij men net zo als in het voor-

	gaande geval in staat is zich kwaad maken. Kwaad maken helpt niet als het gaat om visa. De Roemeense staat wenst uitsluitend dollars. Ook privérelaties worden erdoor beïnvloedt. Een relatie met een buitenlanders kan altijd wel wat nuttigs opleveren, misschien zelfs een schriftelijke uitnodiging, zodat een visum aangevraagd kan worden, omdat een Roemeen voor vrijwel elk land in Europa een uitnodiging nodig heeft om een visum te kunnen aanvragen..
Carmen	Carmen is onze dochter die net een jaar geworden was toen we naar Bucureş <i>ti</i> verhuisden. Ze heeft de wonderlijke gave om een glimlach te toveren op het gelaat van zelf de meest chagrijnige winkelfuffrouw. Het is een belevenis om te zien hoe allerlei zuurkijkende mensen, volledig omslaan als ze kleine blonde Carmen zien.
centrale verwarming	Centrale verwarming is hier echt centraal op het niveau van de wijk of de stad geregeld. Op de radiatoren ontbreken de knoppen om de radiatoren open en dicht te draaien. Meestal staat de verwarming zodanig afgesteld dat op de tussenverdiepingen de temperatuur aangenaam is. Dat betekent woonkamer temperatuur in alle kamers inclusief de slaapkamers. Voor de parterre en de bovenste verdieping van de flat betekent dat bijstoken van de huiskamer. In de winter van 1997, 1998 moest een van de mensenrechtenorganisaties een bewonerscomité ondersteunen om zo de verantwoordelijke organisatie te dwingen in een bepaalde flat de verwarming beter af te stellen. In geval de verwarming te hoog afgesteld staat, blijft de bewoners niets anders over dan de ramen wijd open te zetten, ook al is het midden in de winter. Vooral op feestavondjes doet deze situatie zich voor, waardoor de hele buurt kan meegenieten van de muziekvoorkeur van de feestgangers. De flats zijn hier ingedeeld naar confort classes. Classe I heeft in elke ruimte een radiator. Classe IV moet maar met extra dekens en kleren zien door de winter te komen, want daar ontbreekt de verwarming geheel.
chef	Een van de oude bijnamen van Ceauş <i>escu</i>. In een internationale wetenschappelijk onderzoek sprongen de Roemenen er nogal tussenuit, omdat een opvallend hoog percentage 'chef' als hun favoriete functie opgaven. Hier gaat de mop rond, dat als je op het Centraal Station van Bucureş <i>ti</i> hardop 'chef' roept, alle mannen omkijken.
club	De communistische partij organiseerde allerlei clubs voor jeugd en voor vrouwen. Gevolg is dat niemand van de volwassenen het meer ziet zitten om lid te zijn van een club, en er ook niemand is die ervaring heeft hoe je een club vanaf de basis moet organiseren. Dat je een lokale autonome vereniging op kunt richten waar de leden het voor het zeggen hebben, is hier voor de mensen niet voor te stellen.
coca-cola-flessen	Die worden zelden direct weggegooid, maar hergebruikt voor zelfgemaakte wijn, bronwater dat men zelf bij de bron haalt, of om melk van eigen koeien in te leveren bij het melkinzamelingspunt, van waar de melk naar de fabriek gebracht wordt.
conserven	Ze zijn er nog, die staatswinkels, die een groot deel van de winkel ingeruimd hebben met conserven. Glazen potten, met erwten, wortelen, tomaten, paprika's, enz. Rijen vol, en de potten van een bepaalde soort zijn niet alleen op één plaats te vinden, maar staan op verschillende plaatsen in de winkel. De eerste indruk die gewekt wordt is die van een grote variëteit. Alle potten keurig in het gelid. Maar

	nooit zie je iemand een van die potten pakken. Van dichtbij bekeken valt op hoe onappetijtelijk de inhoud eruit ziet, en hoe lelijk de etiketten zijn. Conserven maken de mensen daarom zelf, ook degenen die in de grote stad wonen. Velen hebben hun contacten op het platteland, of anders kopen ze wel de verse groenten in de zomer.
controle	In het westen worden veel controles uitgevoerd als een soort van examen. Bij een examen op school hoopt een docent veel voldoende te kunnen geven. Te veel onvoldoendes betekent dat de docent zijn werk niet goed gedaan heeft. Voor de geëxamineerde is een voldoende een bewijs dat hij aan zijn verplichtingen voldaan heeft. Na de jaarlijkse kascontrole kan de penningmeester van de vereniging décharge verleend worden. We realiseren ons het meestal niet maar de goedkeuring van de kascommissie beschermt de penningmeester tegen mogelijke (valse) beschuldigingen van fraude. Hier heerst het idee dat controle erop gericht is om te straffen: om boetes uit te schrijven, om mensen van hun post te ontheffen. Ieder voorstel voor een controle wordt ervaren als een uiting van wantrouwen. Er wordt vanuit gegaan dat er sprake is van een concrete verdenking van fraude en er wordt verondersteld dat iemand beschuldigingen heeft lopen uiten. Veel controles gebeurden in het verleden op basis van reeds geuite verdenkingen, die men van hogerhand onmogelijk meer kon negeren, en dwongen tot optreden. Een specifieke vorm van controle is de evaluatie, waarbij gekeken wordt hoe *plannen in de praktijk uitgewerkt hebben, en of en hoe die eventueel bijgesteld moeten worden. Maar omdat de plannen geacht werden perfect te zijn was het moeilijk om de werkelijkheid onder ogen zien. Men heeft zichzelf jarenlang getraind om alleen dat te zien, wat men wilde zien.
coöperatie	Een woord dat zo besmet is dat in het Roemeens uitsluitend van associaties gesproken wordt. Omdat de meeste boeren maar over enkele hectaren en over enkele dieren beschikken, is samenwerking op de een of andere manier toch een noodzaak om een redelijk bestaan op te kunnen bouwen. Maar door de negatieve ervaring met de communistische coöperaties, is men uiterst huiverig om waar dan ook lid van te worden. En er valt niet te verwachten dat men makkelijk bereid is om veel kapitaal in een coöperatie te steken. In eerste instantie omdat men het niet heeft, en in tweede instantie omdat dat veel weg heeft van het inleveren van land, machines en vee, wat men bij de gedwongen collectivisatie in de vijftiger en begin zestiger jaren moest doen. Men houdt het liefst zoveel mogelijk de eigendomsrechten bij zichzelf. Een goed voorbeeld hiervan zijn de 'machinerings'. De boeren hebben zelf landbouwmachines in eigendom. Er wordt alleen een klein bureau'tje gevormd, die bemiddeld bij het inhuren van elkaars machines en elkaars arbeid.
copie	Een begrip dat verrassingen oplevert als er gelegaliseerde copieën vereist zijn. Dan volstaat het niet om fotocopieën te maken en daar een paar officiële stempels op te laten zetten. Dan is men wettelijk verplicht om de teksten te laten overtypen door daarvoor gespecialiseerde typisten, die dat nog doen op oude typemachines met doorslagen. Kosten Lei 50.000 voor twee copieën (f 10,00)
diakonaal werk	Tussen de diverse kerken hier in România bestaan ontzaglijk veel verschillen. Een van die verschillen uit zich ook in het diakonaal werk. Zoals de Luthers kerk voor haar Saksische leden zorgt, zo is er geen een. De Orthodoxe kerk doet nauwelijks

	iets op dit gebied. Hier en daar beginnen jonge priesters met kleine projecten. Maar de kerk als geheel mist totaal de traditie van diaconia. Daar komt bij dat de Orthodoxe kerk praktisch geen relaties met het Westen heeft, zoals de protestantse en katholieke kerken. Dus veel geld van zuster gemeentes, met uitzondering van migrantengemeenten in de Verenigde Staten, kan de Orthodoxe kerk ook niet verwachten. En wordt er vanuit het Westen geld aangeboden vanuit andere kerkgenootschappen, dan vreest men dat die Westerse kerkgenootschappen erop uit zijn om zieltjes te winnen. In een aantal gevallen is dat helaas ook geheel waar.
dokter	Een uiterst slecht betaalde baan. Gezondheidszorg is officieel gratis beschikbaar. Toch nam iedere patient iets mee voor de dokter in de hoop daardoor beter geholpen te kunnen worden. Mensen van het platteland gaven veel eigen produkten. Belangrijk betaalmiddel vormden ook de Kent sigaretten en de whisky. Opvallend dat juist deze artikelen gebruikt werden voor het betalen van gezondheidszorg. Dat de dokter zich op deze wijze liet betalen, verhoogde wel zijn inkomen maar niet zijn aanzien bij de bevolking. Hij bouwde daarmee een reputatie op omkoopbaar te zijn. In de communistische tijd had de arts ook een belangrijke controlerende functie ten behoeve van de overheid. Hij was er onder andere verantwoordelijk voor dat de geboortecijfers uit het demografische plan gehaald werden, en diende er voor te zorgen dat vrouwen zich niet illegaal lieten aborteren. Maar met de juiste stimulans waren medici ook in staat om voor de vrouwen een geschikte oplossing te regelen.
echtscheiding	Echtscheiding is hier een proces in drie stappen, dat veel tijd en geld kost, ondanks de ernst van de situatie. Eerst wordt door het gerecht de echtscheiding uitgesproken. En daarna gebeurt er meestal niets. Het is dan een gewone zaak dat de ex-echtgenoten in hetzelfde huis blijven wonen. Zolang er geen doden vallen, valt er weinig te regelen. Dan volgt de boedelscheiding. Maar omdat in de rechterlijke uitspraak zelf geen termijn gegeven wordt waarbinnen de ene echtgenoot de andere de woning moet laten, gebeurt er nu ook meestal niets. Wel loopt de tijd door, en zijn we een paar jaar verder. Als laatste volgt dan een uitzettingsprocedure, waarvoor weer apart geprocedeerd en dus betaald moet worden. De vrouw die niet over voldoende geld en relatie beschikt, blijft dus nog jaren opgescheept met een echtgenoot, ook al verzuipt hij al zijn geld en slaat hij haar en de kinderen dagelijks.
efficiëntie	Men lijkt hier bang dat het werk af komt, en dat er dan niets meer te doen valt. Feit is dat het uurloon hier zo laag is, dat iedereen er belang bij heeft om zoveel mogelijk uren te maken. Tijd is hier geen geld. Daardoor is een nachtwaker in veel gevallen goedkoper dan een alarmsysteem. Het aantal handelingen dat bijvoorbeeld een loketist voor iedere klant moet verrichten is enorm.
electriciteitsaansluiting	In oktober 1997 hoorden we van de subprefect van de provincie Alba in het midden van România dat men bezig is met een campagne om binnen enkele jaren alle dorpen van electriciteit te voorzien. Dat betekent dus dat er nog steeds dorpen zijn die geen electriciteitsaansluiting hebben. Wat dat inhoudt voor het dagelijks leven is voor een moderne westerling nauwelijks voor te stellen.
fantasie	Zie *werkelijkheid.
fast food	Indien deel uitmakend van een Amerikaanse keten: het voorbeeld van modern

	uitgaan. Voor West-Europeanen interessant vanwege de schone toiletten, de kinderstoelen en de gelegenheid om luiers te verschonen.
fiets	In het centrum van Bucureş <i>ti een weinig gezien vervoermiddel. Veel mensen be-</i> weren ook bang te zijn om met de fiets door het centrum te rijden. Maar uit eigen ervaring blijkt dat de meeste automobilisten toch meer vrees en ontzag voor fietser hebben dan bijvoorbeeld hun collega's uit de Nederlandse grote steden. Voeren ze onderling een gevecht op leven en dood uit wie het eerste bij het stoplicht is, naar een fietser wordt wel getoeterd maar daar blijft het bij. Het maakt dat de fiets het meest efficiënte middel van transport is hier in de stad, en vaak nog het snelste, ongeacht de tijd van het jaar.
garsoniere	Een mooi woord voor wat niet meer is dan een studentenflatje, soms zonder verwarming, maar waar hier hele gezinnen in moeten wonen. Bepaalde fabrieken hadden naast de fabrieken hele flatgebouwen met uitsluitend garsonieres naast de fabriek staan voor de eigen arbeiders en hun gezinnen. Nu kunnen de bewoners de flats kopen en is de koppeling met de fabriek verdwenen.
gasaanslui- ting	In tegenstelling tot de wateraansluiting wordt afsluiting wel consequent van te voren aangekondigd. Veel mensen ook in Bucureş <i>tie koken nog op butagas. Een</i> bekende Nederlands-Engels oliemaatschappij heeft in korte tijd een belangrijk marktaandeel veroverd met butagasflessen in de voor deze maatschappij kenmerkende gele kleur. Wel worden steeds meer plaatsen aangesloten op het gasnet. Dat is voor iedereen die door România reist duidelijk zichtbaar vanwege de bovengrondse geel geschilderde leidingbuizen.
gelijkheid man en vrouw	Voor Ceauşescu <i>gold geen onderscheid. Voor hem bestonden alleen arbeiders,</i> producenten. Vrouwen hadden voor hem alleen de <i>extra</i> taak voor het produceren van nieuwe arbeiders. De werkelijke situatie week echter sterk af van de voor- stelling die Ceauşescu <i>van de situatie probeerde te geven. De mannen hadden</i> zich alleen te bekommeren om hun werk, de vrouwen moesten naast hun werk ook nog het huishouden draaiende houden, wat in de tachtiger jaren een zeer zware taak was. In het huishouden telde alleen het praktische resultaat: er moest letterlijk brood op de plank komen. Wat dat betreft kon men niet doen alsof. Vrouwen hebben daardoor geleerd resultaat gericht te werken. Dat is nu duidelijk te merken in organisaties waar vrouwen de dagelijkse leiding hebben.
gemeen- schap	Kameraad Ceauşescu <i>heeft een geslaagde poging gedaan om het sociale weefsel</i> te vernietigen. De zeer slechte economische situatie, het alles door de partij laten organiseren, de bemoeienissen van de staat met het privéleven hebben ervoor gezorgd dat er nauwelijks van gemeenschap sprake is. Ieder gaat zijn eigen gang, is te murw om zich te bekommeren om de problemen van een ander, ook al is dat een zeer naast familielid. Weinigen kunnen het hier zich veroorloven om veel gemeenschapszin te hebben.
gepensio- neerde	Een gepensioneerde is hier niet alleen iemand die een ouderdomspensioen ontvangt, maar ook degene die een soort WAO-uitkering krijgt. Lange tijd telden de jaren dat men een fysiek zwaar beroep had uitgeoefend dubbel. Met als gevolg dat de gemiddelde leeftijd waarop men nu met pensioen gaat op 53 jaar ligt. In de meeste gevallen gaat het bij het pensioen om bedragen tot een honderd gulden per maand. Met de prijzen die hier voor het merendeel op Westers niveau liggen is het onmogelijk om van een dergelijk bedrag rond te komen. Kan men echt niet meer

	werken, en is er geen familie om bij te springen, dan kan men gaan bedelen, en naar de gaarkeukens, voorzover die er al zijn.
gevangenis	Er is veel waarin een Roemeense gevangenis afwijkt van de Nederlandse. Laat ik het bij één karakteristiek houden. Hier is het de normale situatie dat in cellen van twintig bedden dertig gevangenen ondergebracht worden. Voor wie over een sterke maag en sterke zenuwen beschikt verwijs ik voor verdere informatie naar de rapporten van de mensenrechtenorganisaties.
gevoel	Het leven in een realiteit zoals de Roemeense met al zijn armoede en ellende zichtbaar op straat, maakt dat veel mensen die realiteit niet meer zien of voelen. Ze lopen straal voorbij aan bedelende bejaarden en straatkinderen. De meest dramatische verhalen kunnen ze aanhoren, zonder daarbij iets te voelen. Het verantwoordelijkheidsgevoel voor de eigen kinderen, en de eigen bejaarde ouders of grootouders is door het communistische bewind en de huidige slechte economische omstandigheden effectief de nek omgedraaid. Men kan in een groot aantal gevallen de eigen kinderen of de eigen bejaarde ouders niet onderhouden, en dus moeten die zelf maar zien hoe ze aan de kost komen. De verhalen die te lezen zijn in de rapporten van een thuiszorgorganisatie voor ouderen in Bucureş <i>ti</i> over mensen die hun zieke en bejaarde ouders totaal verwaarlozen, door het vrijwel totaal onthouden van voedsel, lichamelijke en medische verzorging, en alleen uit zijn op hun pensioen en hun huisje zijn ten hemel schreiend. Wie ze wil lezen moet ook hier over een sterke maag beschikken.
honden	Voor een aantal mensen een statussymbool, en hoe groter hoe beter. Voor de meeste bewoners van Bucureş <i>ti</i> een <i>nachtmerrie vanwege de elkaar achterna zittende bendes</i> die met hun geblaf en gejank je 's nachts uit de slaap houden. Bovendien zorgen ze er ook voor dat er gemiddeld iedere 25 minuten iemand hier in de stad gebeten wordt. Wat op zich al pijnlijk en traumatisch genoeg is, maar wat ook dure en pijnlijk anti-rabies injecties nodig maakt. Brigitte Bardot is hier in het voorjaar van 1998 geweest met haar privé vliegtuig om het probleem te helpen oplossen en heeft enkele van de paar honderdduizend zwerfhonden meegenomen.
houdbaarheidsdatum	Heeft in de zomer als het om melk gaat weinig met de houdbaarheid te maken. Het is niet meer dan de datum die enkele dagen na de produktie valt. Vanwege de inadequate inzameling en de grote vraag van fabrieken naar rauwe melk, wordt er niet al te nauw naar de kwaliteit van de melk gekeken, en wordt er te weinig slechte melk geweigerd.
huishuur	Kan in de betere wijken van Bucureş <i>ti</i> <i>op lopen tot Lei 1200 per villa per maand</i> ($\pm f 0,27$). Dat betreft dan huizen die na de communistische machtsovername genationaliseerd zijn, en waarvan na 1989 de huren niet zijn meegegaan met de geldontwaarding. Veel bewoners van genationaliseerde huizen zijn nu *gepensioneerd, en kunnen van hun pensioen geen realistische huur betalen. En de oorspronkelijke eigenaar, die de huizen nu terug kan krijgen, kan van de huidige huur onmogelijk al het achterstallig onderhoud betalen. Na vertrek van de bewoners vragen veel eigenaars meer dan Westerse huren, die alleen kantoren, en Westerse diplomaten en zakenmensen bereid zijn te betalen.
huismeester	Degene die onder het communistische bewind verplicht was, om bij te houden wie er in de appartementen woonden. Kwam iemand voor langer dan 15 dagen ergens

	logeren, dan moest dat aan hem doorgegeven worden. De politie kon dan zo precies nagaan, wie waar verbleef. Die regel is formeel nog steeds niet opgeheven. Er zijn nog steeds bepaalde woonlasten, waarvoor de verschillende bewoners niet betalen naar rato van gebruik, omdat daar geen individuele meters voor bestaan. Gas, warm en koud water, verwarming, riool en afvalrechten, worden door de administrateur over de appartementen verdeeld, op basis van aantal kamers of aanwezige personen. Bij de berekening hiervan worden logees die langer dan een paar weken blijven, ook meegeteld. Rekening en verantwoording naar de bewoners toe, wordt niet gegeven.
informatie	Als er al informatie verstrekt wordt, dat in kleine doses, en nooit alles tegelijk. Liefst iets essentieels tot het laatst toe achterhouden, om de zaken in eigen hand te kunnen houden, en de ander min of meer aan het lijntje te houden. Douanebeambten zijn er specialist in, om je drie of vier keer terug te laten komen omdat een of ander document ontbreekt of niet in orde is. Het lijkt of ze iedere keer nieuwe regels verzinnen. Informatie, zwart op wit, over waar je je precies aan te houden hebt en welke documenten je dient te overleggen, is niet los te branden. Gedruke informatie in de vorm van gidsen of brochures, die aangeven bij welke instanties je moet zijn voor een bepaalde vorm van dienstverlening en aan welke condities je dan moet voldoen, zijn hier nog ondenkbaar. Het gebeurt echter niet alleen met de informatie die van officiële instanties moet komen, maar ook tussen vrienden. Het wekt de indruk of men nog bang is, dat de gegeven informatie doorgespeeld wordt naar de Securitate. Zeker is dat men een jarenlange training achter de rug heeft, om zo min mogelijk los te laten. Dingen worden je alleen verteld als je er heel direct naar vraagt. Uit zichzelf zal men niet gauw uitgebreid gaan vertellen wat men bijvoorbeeld het afgelopen weekend gedaan heeft. Bij organisaties die over documentatiecentra beschikken heerst ook wel het idee dat een documentatiecentrum goed is als het over veel informatie beschikt. Men ziet daarbij, zoals hier wel vaker voorkomt, de *klant over het hoofd. In de ogen van Westerlingen is juist essentieel voor de waarde van een dergelijk centrum het aantal personen dat de informatie raadpleegt en er ook werkelijk gebruik van weet te maken. Men informeert niet, en het lijkt dat men ook niet geïnformeerd wil worden. Kennis over de werkelijke situatie maakt dat een mens verantwoordelijkheid draagt, en dus: 'wat niet weet, wat niet deert'.
Infrastructuur	De hele infrastructuur is hier net als de wegen: slecht ontwikkeld, veel gaten, lange afstanden, lage snelheden, slechte verbindingen. Hetgeen betekent: veel inspanning en veel verlies aan tijd en een gering resultaat. Illustratieve voorbeelden hiervan zijn het *betalingsverkeer en de *telefoon.
kennis	In de ogen van Westerlingen lijken veel problemen hier een gebrek aan kennis te zijn. Kennis, die eenvoudig over te dragen zou moeten zijn, door middel van publicaties, cursussen, enz. De kennis waar hier echter een groot gebrek aan is, is helaas niet van die aard, dat het met een keer uitleg direct door de mensen toegepast kan worden. Het is niet voldoende dat de mensen deze kennis in het hoofd hebben zitten. De Nederlandse uitdrukking is: het moet ook in het hart zitten. Anders gezegd, het gaat om een gevoel. En overbrengen van een bepaalde

	gevoel lukt niet door het een keer uit te leggen. Dat moet zeven maal zeventig maal herhaald worden, voorgedaan, en voorgeleefd worden. Telkens weer gevoed worden. Klantvriendelijkheid, het aandacht hebben voor de behoeftes van de ander, in het algemeen de menselijke waardigheid van de ander respecteren, dat is geen kennis die je uit een boekje haalt. Hoe dat respecteren van de waardigheid van de ander doorwerkt in allerlei situaties, thuis en op het werk, dat moeten de mensen hier voorgeleefd krijgen. Dat is geen opleidingsproces, maar een opvoedingsproces, in die zin dat het net als bij het opvoeden van kinderen ook belangrijker is dat ouders het voorbeeld voorleven.
kerk	Over de situatie hier van de kerken en hoe die afwijken van de Westerse situatie zijn boeken vol te schrijven. In het contact met de kerken moet men als Westerling altijd voorbereid zijn op verrassingen, ook in het contact met de 'eigen club'. Vernieuwingen die zich in het Westen in de kerken hebben voorgedaan, zijn hier nauwelijks binnengedrongen. Enerzijds omdat het contact met het Westen moeizaam was, maar ook omdat met een interne discussie wilde vermijden. Onder de dictatuur wilde men vooral geen interne verdeeldheid riskeren door een discussie over veranderingen aan te gaan. Belangrijk is ook dat een Westerling zich realiseert, dat het lidmaatschap van een kerkgenootschap vrijwel samenvalt met de nationaliteiten hier. Ofwel iedere nationaliteit heeft zijn eigen kerkgenootschappen. De Roemenen zijn voornamelijk Orthodox en in Transsylvanië is nog een grote groep Grieks-Katholieken. De Hongaren zijn of Rooms-katholiek, of Calvinistisch. De Saksen zijn op een enkeling na allemaal Luthers. En zo verder voor al de andere nationaliteiten. Er zijn wel Roemeense Rooms-katholieken of Protestanten, maar die worden door de Orthodoxe Roemenen toch als niet echte Roemenen beschouwd. De Grieks-katholieken hebben het wat dat betreft nog slechter. Deze kerk volgt de Orthodoxe rite, maar heeft tijdens de contra-reformatie het gezag van de paus van Rome geaccepteerd. Daardoor worden ze door velen als verraders gezien, en gedurende het communistische regime is dit het enige kerkgenootschap geweest, dat volledig verboden verklaard werd, en waarvan alle goederen overgeheveld werden naar de Orthodoxe kerk. Een deel van de leden ging in die tijd ondergronds, een ander deel bleef gewoon naar de eigen kerk gaan, die dus toen Orthodox geworden was. Nu is de Grieks-katholieke kerk weer erkend, maar de teruggave van kerkgebouwen levert grote spanningen op. De belangrijkste spanningen tussen bevolkingsgroepen zijn hier op het moment niet van nationalistische aard, maar eerder van religieuze, kerkelijke aard. En het probleem concentreert zich vooral in de kerkleiding. Nadat de burgerlijke rechter besloten had dat een kerkgebouw in Cluj teruggegeven moest worden aan de Grieks-Katholieken organiseerde de Orthodoxe kerk een protestdemonstratie in de stad waaraan 2500 priesters en monniken in vol ornaat aan deelnamen en niet één gewoon kerklid. Het tekent hoe weinig het gewone kerklid in tel is. In oktober 1998 kondigde de Orthodoxe kerk ook nog officieel aan dat op 21 november een feestdag zou zijn ter gelegenheid van het feit dat 50 jaar geleden de Grieks-Katholieke en de Orthodoxe kerk samengevoegd werden.
klant	De klant is koning. Toen in 1948 de koning afgezet is, is daarmee ook de klant afgezet. Dat betekent niet alleen dat het winkelpersoneel, of de lokettist de klant

	wel kan weggijken, en behandelt als een stuk vuil, maar dat ook de procedures volstrekt niet klant gericht zijn. Of de loketten. Dat zijn vaak zulke kleine gaatjes, en zo laag aangebracht, dat je als klant gedwongen bent om je voor de lokettist te buigen en je hoofd opzij te draaien om nog vaag iemand achter het loket te zien zitten. In West Europa zijn poliklinieken soms nog een voorbeeld van dergelijke procedures, waarbij het de patient is die lang op de arts moet wachten, daarna op een andere afdeling tot het röntgenapparaat vrij is, dan weer tot de foto klaar, enz. enz. Hier is het gebruikelijk dat in een warenhuis men eerst de artikelen besteld, dan krijgt men een handgeschreven bonnetje, en kan men bij de kassa gaan betalen. Met het kassabonnetje kan men dan terug om het gekochte op te halen. Een nog fraaier voorbeeld is het verlengen van een *visum. Investeren in een goede relatie met de klant komt men zelden tegen. Vooruitzien is moeilijk: 'wat ik vandaag verdient heb is binnen, morgen zien we wel weer'. Dus stopt de groenteman een rotte aardappel in je tas als je even niet goed oplet, vraagt een taxichauffeur de dubbele prijs. Het is de economie waarin men geen reserve heeft om ver vooruit te zien en te investeren in een vertrouwensrelatie met klanten. De persoonlijke benadering van de klant is soms ronduit schofterig. En als je om extra informatie vraagt, wordt je aangezien voor een debiel, die iets volstrekt onzinnigs vraagt. Het kan zelfs nog in de particuliere of in de NGO-sector voorkomen dat de klant uit de hoogte en als enigszins onnozel behandeld wordt. In deze sectoren treden gelukkig wel de meeste verbeteringen op.
koffie	Organisaties die veel contact hebben met Nederlanders, vragen je nu direct bij binnenkomst of je koffie wil hebben, en zetten dan verse koffie voor je. Dit is echter niet de gewone situatie. Hier kost een halfpounds pak koffie minstens f 7,00. Oploskoffie is hier populairder, en heeft een dusdanige status, dat ook in cafés en restaurants vaak uitsluitend oploskoffie geserveerd wordt. En als er al keuze is, dan is de oploskoffie het duurst. Regelmatig serveren mensen thuis de oploskoffie opgelost in koud water, of in coca-cola.
kwaad	In het verleden werden mensen vrij veel afgeblaft, althans voor westerse begrippen. Ook nu nog hoor je vaak mensen zich kwaad maken: op de werkplek, in het verkeer, in de winkel. Wie zich niet kwaad maakt, wordt daardoor gezien als iemand waar makkelijk overheen gelopen kan worden. Opvallend is ook hoe kwaad men wordt als het niet lukt om over iemand heen te lopen, of een klant af te zetten met de ritprijs, of rotte aardappels te verkopen. Hoe vriendelijk je ook iedereen wilt behandelen, het is absoluut niet te vermijden, het is ja zelfs aan te raden, om af en toe eens flink kwaad te worden op een taxichauffeur, een winkelbediende, of een loketist.
kwaliteit	Perfect, in een woord. Wat de communisten deden of maakten was perfect, boven alle twijfel en kritiek verheven. Wie het waagde om te suggereren dat wellicht verbeteringen mogelijk zouden kunnen zijn of dat een produkt niet deugde, pleegde ronduit heiligschennis. Helaas verdween daardoor wel alle stimulans en de mogelijkheid om ook maar de minimum kwaliteit te leveren. Maar de propaganda bleef ondanks alles doorratelen over hoe goed alles was. Kwaliteitsnormen zijn hier vrijwel onbekend. Goede kwaliteitscontrole door de producent zelf of door een vereniging van producenten is hier afwezig. Er bestond

	in de meeste fabrieken wel zoiets als een kwaliteitscontrole, maar het werd niet gewaardeerd als daar te vaak dingen afgekeurd werden. Dat zou het halen van de plancijfers in gevaar brengen en kunnen resulteren in straffkortingen op de lonen. Dus begrepen de controleurs wel wat er van hen verwacht werd. De klant telde toch niet mee, want die had toch geen enkele manier om verhaal te halen.
loterij	Behalve de voor Westerlingen bekende loterijen, kent România nog een heel bijzondere loterij. Dat is de loterij voor Amerikaanse visa om voor emigratie in aanmerking te komen. Per ronde, die eens in de paar jaar gehouden wordt, kunnen enkele duizenden Roemenen een dergelijk visum winnen.
loyaliteit	In de westerse betekenis kwam dit alleen voor bij overtuigde communisten. De rest van de bevolking ontwikkelde in die tijd een uitgebreide ervaring om besluiten te traineren, te dwarsbomen, de uitvoering ervan te vertragen. Men wist op vele manieren de zaken zo tegen te werken terwijl ze toch de schijn ophielden mee te werken. Die ervaring zijn velen nog niet vergeten. Er zijn er die binnen organisaties de uitvoering van een bestuursbesluit maanden kunnen tegenhouden door telkens weer met nieuwe onverwachte bezwaren te komen.
matten-klopper	Hier is de mattenklopper nog in dagelijks gebruik. In de meeste huizen heeft men nog geen kamerbrede tapijten, en heeft men ook geen stofzuiger. Buiten de flats staan metalen rekken om daar de tapijten overheen te hangen om te kloppen. Vlak voor de grote christelijke feestdagen is het geluid van de mattenkloppers de hele dag door te horen. Omdat het geluid in Nederland niet meer te horen is, waant men zich weer in de vijftiger jaren, toen iedereen nog op vaste tijden de matten en de kleden klopte. Maar het werkt uiterst verwarrend als op dat moment ook een auto-alarm afgaat, typisch het geluid van de negentiger jaren.
meneer	Waar een westerling gezien de relatie allang Pieter zou zeggen, is het hier nog altijd 'Domnul Pieter'. Onder elkaar houden de Roemenen ook lang vast aan 'Domnul director', 'Domnul profesor', enz. Men wordt hier graag met zijn titel aangesproken.
menukaart	Dat is de kaart waarop staat wat men zou willen aanbieden. Ervaren reizigers vragen meestal direct aan de ober wat er in werkelijkheid te krijgen is. Dat gaat sneller dan telkens te moeten horen, dat een bepaald gerecht niet verkrijgbaar is. Het risico bestaat wel dat de ober een gerecht aanbeveelt dat niet op de kaart voorkomt, en waarvan dus geen prijs aangegeven staat, hetgeen dus tot verrassingen kan leiden op het moment dat de rekening gepresenteerd wordt.
misere	Niet alle *armoede is automatisch misere. En misere komt niet uitsluitend voor bij armoede. Met misere bedoel ik hier dat men het huis, het eigen lichaam en de sociale relaties totaal verwaarloost. Men raakt in een vicieuze cirkel, men ziet geen uitweg meer, en het gevolg is complete vervuiling, verslaving aan drank, en volledig verziekte intermenselijke relaties. Communicatie is in dergelijke situaties gereduceerd tot slaan en schelden. Het valt niet aan te geven waarom de een zich ondanks armoede en tegenslagen kan handhaven, en de ander als het ware door de bodem zakt en in de misere terechtkomt. Feit is wel dat hier veel mensen in misere leven: bejaarden, werklozen, straatkinderen, gehandicapten, enz. En het worden er steeds meer. We praten hier over verlies van koopkracht van tientallen procenten per jaar! Daar kunnen de meeste mensen zich niet op aanpassen, met alle gevolgen van dien.

mobiele telefoon	Voor iedere student noodzakelijk om 'mee te kunnen doen'. Er gaan stemmen op om ze nu in de klaslokalen te verbieden. Eveneens is het de bedoeling om chauffeurs te verbieden om ze in een rijdende auto te gebruiken.
Niet-Gouvernementele Organisatie	Organisatie voor het ontduiken van invoerrechten. Dat is het beeld dat door veel kranten opgeroepen wordt. Non-profit organisaties zijn in bepaalde gevallen vrijgesteld van het betalen van invoerrechten. Daar is echter een tijdlang op grote schaal misbruik van gemaakt, vooral voor het invoeren van (tweede hands) auto's uit het Westen. Nu zijn de regels aangescherpt en wat een organisatie invoert, moet op de balans van de organisatie blijven staan. De goederen mogen niet doorgegeven, laat staan doorverkocht worden. Er zijn nog steeds kranten die geen artikel over NGO's kunnen schrijven zonder aan het slot van het artikel te refereren aan dit misbruik.
openbaar vervoer	In Bucureş <i>ti vindt nu een vervanging plaats van oude bussen, trolleybussen en trams.</i> De oude exemplaren zijn echte wonderen der techniek, je houdt het niet voor mogelijk dat ze nog kunnen rijden, en dat er onder het rijden niemand uitvalt of er doorheen zakt. De frequentie waarmee gereden wordt lijkt aangepast te zijn aan het reizigersaanbod, zodanig dat ze elk uur van de dag altijd stampvol zitten, pardon vol staan, en er bij de bushaltes altijd rijen staan.
parkeerplaats	De officiële parkeerplaatsen langs doorgaande wegen verschillen weinig van vuilstortplaatsen en openbare toiletten. Omdat de Roemenen gek zijn op gegrild vlees, zie je tussen de vuilnis vaak ook nog de resten van een kampvuurtje. Midden in natuurgebieden of in parken tref je vergelijkbare situaties aan.
patriotische arbeid	Het communistische woord voor wat in het feodale systeem aangeduid werd als herendiensten (robot in het Hongaars). Een cynische Nederlander zou spreken van *vrijwilligerswerk. Scholieren en studenten werden geacht daar ruim tijd voor te hebben.
plan	Net als alles wat door de communistische partij gemaakt werd, was ook het plan perfect. Gegarandeerd dat dus de cijfers van het plan binnen de gestelde tijd gehaald zouden worden. En in lovende artikelen en schitterende tv-rapportage werden die 'resultaten' dan naar buiten toe gebracht. Een uitgebreid onderzoek naar de gerealiseerde cijfers om tussentijds het plan bij te stellen, of om nieuwe plannen op te baseren, werd gezien als heiligschennis. Bovendien toen de werkelijke resultaten erg veel af gingen wijken van de planning had niemand er belang bij dat er uitgebreid gecontroleerd werd. Daaruit zou alleen maar blijken hoe men zich ingespannen had om zijn privé planning te realiseren en men uit eigen belang dingen gedaan die niet strookten met de toenmalige wet- en regelgeving. Omdat de communistische theorie de enig juiste was, kon de partij het zich niet veroorloven om fouten toe te geven. Wat men gedaan had was goed.
postzegels	Omdat de postzegelwaarden in veel gevallen niet overeenkomen met wat er betaald moet worden, zijn vaak veel verschillende zegels nodig op een brief of ansichtkaart. Omdat ook de kwaliteit van de lijm te wensen overlaat, is het verzenden van vakantiekaarten of kerstkaarten uit România altijd een tijdrovende klus.
prijs	Net als *salaris, onmogelijk te vergelijken met de geleverde prestaties. Roemeense industriële produkten hebben over de jaren een reputatie opgebouwd dat ze wel een lage prijs hebben, maar dat de kwaliteit zo erbarmelijk slecht is, dat het

	betreffende artikel daardoor nog duur uitvalt. Een heel ander probleem is dat voor een en hetzelfde produkt sterk uiteenlopende prijzen gevraagd kunnen worden in de verschillende winkels. Verschillen die zo groot zijn, dat ze je dwingen eerst in een aantal winkels rond te neuzen, vooral ook een aantal vrienden te raadplegen, om daarna pas tot koop over te gaan. In het algemeen geldt, dat uit het Westen geïmporteerde produkten iets duurder zijn dan in West-Europa. Veel prijzen voor lokale produkten gaan ook aardig in de richting van de prijzen die in het Westen gevraagd worden. Een liter dagverse melk staat nu op <i>f</i> 1,00. Voor lang houdbare melk vraagt men het dubbele.
privacy	Aan de ene kant doet men hier geheimzinnig over persoonlijke zaken, aan de andere wordt privacy, zoals Westerlingen dat begrijpen, op geen enkele manier gerespecteerd. Nog in het minst door officiële instanties. Verdachten van misdaden worden in de kranten met volledige naam, adres, plus kleurenfoto in de krant weergegeven. In de spreekkamers van artsen lopen anderen vaak zomaar in en uit terwijl er een patient is. Soms moet men door de spreekkamer om van het ene gedeelte van het gebouw in het andere te komen. Omdat de telefoonmaatschappij niet over voldoende lijnen beschikte, zo beweert men, is de mogelijkheid gecreëerd dat in de flatgebouwen meerdere abonnees, ieder met een eigen telefoonnummer gebruik maken van dezelfde telefoonlijn. Dat betekent dat als een abonnee belt of gebeld wordt, de lijn voor de anderen bezet is, maar die kunnen dan wel het hele gesprek af luisteren. Vanwege Ceaușescu's <i>streven naar gezinnen met vier à vijf kinderen</i> bemoeide de staat zich op voor Westerlingen onvoorstelbare wijze met het sexleven van de Roemenen.
probleem	“Geen probleem! Alles gaat volgens plan” Nog steeds kost het mensen moeite om van te voren in te calculeren dat zich problemen kunnen voordoen. Net zo als het moeilijk is om achteraf in rapporten zwart op wit aan te geven welke problemen zich hebben voorgedaan, en wat men gedaan heeft om die problemen te overwinnen. Het lijkt dat men het een grote zwakheid vindt als men tegen problemen aangelopen is.
produktie	Kernbegrip in de communistische cultuur. Vooral waar het ging om hoeveelheden. Alles wat niet bijdroeg aan het halen van de gepande te produceren hoeveelheid was niet interessant, en telde niet mee. Voor personen waarvan niet te verwachten viel dat die nog veel zouden bijdragen aan de produktie als bejaarden, gehandicapten, terminale patienten, enz., had men geen tijd en geen geld. Wat dit betreft is er nog weinig veranderd, niet alleen bij de overheid, maar helaas ook bij de bevolking zelf. Mensen waren in de eerste plaats producenten, in de rol van consument telden ze niet mee, en moesten ze maar genoeg nemen met wat vadertje staat meende dat genoeg voor ze was. In de tachtiger jaren was dat erg weinig, en ieder jaar een beetje minder.
pyramide structuur	Als je daarover begint dan zien de mensen hun geld al in rook verdwijnen. De enige ‘pyramide’ die men hier kent is die van het pyramidespel, dat een jaar of vier geleden het hele land op zijn kop zette, en veel mensen van hun laatste spaarcenten beroofde.
rampenoefening	In het najaar van 1997 werd in București een zeer realistische oefening gehouden. Via de televisie werd aangekondigd dat er voor een bepaalde avond

	voor de hele stad een avondklok gold, dat dus iedereen in huis moest blijven en ook dat men moest verduisteren of de lichten uit moest laten. Het is me niet duidelijk wat de bedoeling van deze oefening was: het testen van de diverse legeronderdelen, inclusief de brandweer, of het testen van de gehoorzaamheid van de bevolking. Duidelijk was wel dat ook hier het recht van de staat voor het recht van de burger gaat.
recht	Recht was hier van ouds in eerste instantie het recht van de staat. Daarbij werden de rechtsregels zeer ruim geformuleerd met als gevolg dat de staat lang niet altijd optrad in de gevallen die onder de regel vielen. Een ruim geformuleerd verbod bood de staat echter een instrument om op te kunnen treden als het haar op een of ander moment goed uitkwam, terwijl ze meestal net de andere kant opkeek. Het onvermijdelijke gevolg was dat iedereen wel iets deed dat illegaal was. En dus te vrezen had voor sancties, en zich daardoor verder koest hield. Als men iemand pakte, dan werd die goed hard aangepakt, met de bedoeling om zo een afschrikwekkend voorbeeld te stellen. Een systeem dat tegen het rechtsbeginsel ingaat dat zegt dat iemand alleen gestraft kan worden voor hetgeen hij zelf gedaan heeft, en niet voor wat anderen doen, of mogelijkerwijs zullen gaan doen. Bovendien werkt het niet. Andere overtreeders zullen eerder besluiten om hun dingen nog meer in het geheim te doen. Het is het systeem van de slechte schoolmeester die geen orde kan houden, en dan maar iemand hard aanpakt die nauwelijks iets gedaan heeft, in de hoop dat de anderen zich dan verder koest zullen houden. De denkwijze is helaas fout, het enige gevolg is dat men alleen maar een grotere hekel krijgt aan de meester en het katekwaad nog stiekemer uithaalt. Recent nog kwam het Ministerie van Binnenlandse Zaken met een wetsvoorstel dat op 10 september 1998 door de Senaat (de Roemeense Tweede Kamer) werd aangenomen, waarin stond dat het buitenlanders verboden was manifestaties of bijeenkomsten te organiseren of er aan deel te nemen die betrekking hebben op het politiek leven in România. Door iemand van de mensenrechtenorganisatie werd het vermoeden geuit, dat het artikel bedoeld was om activiteiten van Koerden van de PKK tegen te gaan. Als dat de bedoeling was dan is de formulering van het artikel veel te ruim, hetgeen onherroepelijk zal leiden tot willekeur. Een ander artikel in dezelfde wet verplicht iedereen die een buitenlander onderdak verleent dit binnen 48 uur bij de politie te melden. Bovendien dient de gastheer na te gaan of zijn gast over geldige verblijfsdocumenten beschikt. De bedoeling is, zo beweert men, om illegale buitenlanders op te sporen. Maar zal iemand die onderdak verleent aan illegale buitenlander dat braaf bij de politie gaan melden? Nee, eerder die buitenlanders die hier wonen en hun moeder een week op visite krijgen. Ook hier zijn slechte schoolmeesters aan het werk geweest, die de goeden onder de kwaden willen laten leiden, maar daarmee in werkelijkheid alleen de goeden treffen. Wat de rechten van de burger betreft, was het in het verleden heel eenvoudig om een bepaald gebod of een rechterlijke uitspraak naast zich neer te leggen als het ging om recht te doen aan een burger. Er werd toen vanuit gegaan, dat alles perfect uitgevoerd werd, dus in de rechtsregel of in de rechterlijke uitspraak

	werden geen sancties opgenomen voor het geval men in gebreke bleef. Van verschillende kanten is me verklaard dat dergelijke conditionele sancties niet in de uitspraak opgenomen worden omdat het rechtssysteem hier gebaseerd is op het Franse systeem, een verklaring die voor mij van hieruit moeilijk te verifiëren valt, maar die hooguit voor een deel de problemen binnen het juridische systeem kan verklaren en beslist geen voldoende verklaring is gezien het feit dat de situatie in Frankrijk zelfs voor een leek duidelijk verschilt van de Roemeense. Verhaal halen was niet of nauwelijks mogelijk. Wat dat betreft is er helaas nog weinig veranderd. Een vrouw die regelmatig mishandeld wordt door haar dronken echtgenoot, kan wel via een rechterlijke uitspraak bij de echtscheiding het huis en een deel van de boedel toegewezen krijgen, maar als de echtgenoot blijft zitten waar hij zit, gebeurt er niets. Op papier ziet het er weer keurig uit, en dat de desbetreffende echtgenoot in Westerse ogen, de rechters voor schut zet, en hun gezag tart, deert hen niet. Het enige wat de vrouw rest is een nieuwe kostbare juridische procedure te starten om de man uit huis te kunnen zetten.
relaties	Zonder goede relaties kon en kan men hier onmogelijk bestaan. Voor informatie over waar je moet zijn voor bepaalde produkten of diensten, of die je zelf die produkten of diensten kunnen leveren. Zoniet, vind je die niet, of ben je veel te duur uit voor een te lage kwaliteit. Het gevolg is dat veel mensen relaties aangaan of onderhouden alleen met het oog hierop. Je weet dan nooit of mensen contact zoeken omdat ze je aardig vinden, of omdat ze verwachten dat een relatie mogelijkwijs nog eens wat nuttigs oplevert. Relaties worden hier als het ware ook gemonopoliseerd. Er heerst een enorme competitie. Neem een Roemeense kennis mee naar een andere Roemeense kennis, en je schrikt van de reacties van beiden. Ook al zien ze elkaar voor de eerste keer, de een zowel als de ander zal proberen je ervan te overtuigen dat de relatie die je met hem of haar hebt toch beter is als die met de ander. Mensen die anders nooit tegen je roddelen, geven nu tegenover jou op elkaar af. Het lijkt erop dat men wil voorkomen dat je je gunsten te veel aan de ander schenkt. Hetzelfde gebeurt ook in de relaties tussen organisaties. Men is erg op zich zelf en met de eigen dingen bezig, en wil niet graag relaties met andere organisaties aangaan. Bang dat men is om geheime informatie prijs te geven, ik weet het niet. Dan gebeurt het dat ineens sympathieke mensen, als een andere organisatie ter sprake komt of de personen die daar werken, allerlei verschrikkelijke dingen beginnen te vertellen.
respect	Voor leidinggevende personen is een enorm respect. Anderen ziet men absoluut niet staan. Met betrekking tot Westerse personen vergist men zich nog wel eens. Die 'schaalt' men dan vanwege uiterlijk en houding te laag in, waardoor als men er later toch achter komt wie men voor zich heeft, men omslaat als een blad aan een boom. Wat op een Westerling dan weer als kruiperig in plaats van respectueus overkomt.
resultaat	In Nederland is het verhaal bekend van het meisje dat men een kruik melk naar de markt toe gaat, en onderweg uitgebreid fantaseert wat ze met de opbrengst van de melk zal doen. Daardoor let ze niet op, ze valt, de kruik barst en het luchtkasteel dat ze zo zorgvuldig geconstrueerd had, verliest elke mogelijkheid om gerealiseerd te worden. Het is opvallend hoe algemeen het hier is dat mensen vrijwel

	uitsluitend fantaseren over wat ze met het resultaat van een bepaalde activiteit gaan doen. Hoe dat resultaat eerst bereikt moet worden, daar staat men liever niet te lang bij stil. In besprekingen komt men daar ook nauwelijks aan toe, met als gevolg dat men uit elkaar gaat zonder enige afspraak te maken. Jarenlang had het ook absoluut geen zin om na te denken hoe men een bepaald resultaat kon bereiken. Alles werd georganiseerd door de partij. Dit fantaseren fungeerde als een ontsnappen uit de grauwe werkelijkheid. In het Westen mogen ook graag zo fantaseren, dat blijkt al uit het bestaan van bovengenoemd verhaal, alleen dit verhaal bevat ook de waarschuwing om het daar niet bij te laten.
rijen	Het is niet meer nodig om voor brood of melk 's morgens om zes uur enkele uren in de rij de gaan staan. De laatste tien jaar van het communistische bewind was dit vooral een taak van gepensioneerden en van kinderen. Men is het echter nog niet verleerd zolang te moeten wachten. Voor een visum voor een van de Westerse landen zijn mensen nog bereid om daar dagen voor in de rij te gaan staan, buiten op de stoep voor het consulaat. Ook bij Roemeense overheidsinstanties en bij de spoorwegen komt men nog lange rijen tegen. Weliswaar geen rijen, maar lang wachten kan men hier ook op een juridische beslissing. Het is niet ongebruikelijk dat men twee of drie jaar in voorarrest moet wachten op een definitieve uitspraak, van een straf die dan niet veel hoger uitvalt. Ook uitspraken in echtscheidingszaken kunnen vreselijk lang duren, ondertussen kan de boedel niet gescheiden worden, en mag degene die het huis verlaat niets meenemen. Het kan daardoor voorkomen dat ex-echtgenoten nog jaren bij elkaar blijven wonen.
salaris	Onmogelijk te vergelijken met de geleverde prestatie. Dat een jongste bediende meer verdient dan een neurochirurg is hier niet ongewoon. Het loon wordt vooral bepaald door de bron waaruit betaald wordt. Is dat een buitenlandse firma dan is het loon vele malen meer dan een door de Roemeense overheid gefinancierde instantie, zoals een ziekenhuis. Begin 1998 is na lange demonstraties het loon van het medisch personeel verhoogd van f 100,00 tot f 125,00, en na de geldontwaarding van eind 1998 weer terug op het oorspronkelijk niveau. Het gemiddelde loon begin van het jaar op ongeveer f 250,00. Daar kan overigens een gezin niet van rondkomen. Doordat voor bepaalde beroepen waarvoor een hoge opleiding vereist is, nog zulke slechte salarissen geboden worden, is het animo om door te studeren bij veel middelbare scholieren begrijpelijkerwijs uiterst gering. De officiële armoedegrens werd in die tijd verhoogd tot f 30,00 per maand. Beneden dit bedrag kwam men in aanmerking voor hulp van de gemeente. Die die hulp in een aantal gevallen verstrekt in de vorm van gaarkeukens. Veel pensioenen lagen in de eerste helft van 1998 op een niveau van f 60,00 tot f 90,00 per maand. Maar er zijn genoeg gepensioneerden die onder de armoedegrens vallen.
samenwerken	Iets waar men hier uiterst huiverig voor is, bang als men is om de nieuw verworven zelfstandigheid te verliezen. Men denkt hier bij samenwerken waarschijnlijk aan gezamenlijk een activiteit uitvoeren. Dus dat de een precies hetzelfde doet als de ander, als in de vroegere werkbrigades. Een andere zeer gebruikelijke vorm van samenwerken is hier, waarbij de een de chef is en de ander de ondergeschikte. De chef, niet gehinderd door enige kennis van zaken of ervaring, draagt op schreeuwerige toon de ondergeschikte dan tot in het allerkleinste details op hoe die, meestal een specialist op het betreffende terrein,

	een bepaalde taak moet uitvoeren. De chef duldt geen kritiek, dus de ondergeschikte blijft weinig anders over dan met grote tegenzin te doen alsof hij de taak uitvoert. Men kijkt dan zeer verbaasd als ze de uitleg horen, dat samenwerken in eerste instantie betekent een afstemming van werkzaamheden. Juist voorkomen dat je allemaal hetzelfde doet. Dat ieder zijn eigen werkterrein heeft, zonder teveel overlappingsen, maar met een goede aansluiting van werkzaamheden. Dat als bijvoorbeeld een organisatie wijkverpleegsters opleidt, een andere ze zo in haar thuiszorgprogrammas aan het werk kan zetten, zonder aanvullende cursussen..
status	Heel belangrijk en dat laat men ook merken in de directe onderlinge relaties. Vandaar dat men meestal de mensen aanspreekt met hun titel of hun functie. Vandaar ook de opvallende dure auto's, en het nog meer opvallende rijgedrag.
stempel	Geen organisatie zonder stempel. En er wordt niets door een vertegenwoordiger van een organisatie ondertekent zonder een stempel erbij. Veel nemen dus als er elders iets geregeld moet worden hun stempel en stempelkussen mee in hun aktetas.
straatverlichting	Voor Westerse bezoekers altijd een bijzondere ervaring. Zelfs in nieuw gebouwde wijken van Bucureş <i>ti</i> komen volledig onverlichte straten voor. Op de meeste plaatsen, tot in het centrum toe, is de aanwezige verlichting uiterst zwak. Autorijden is onder deze omstandigheden uiterst inspannend: in plaats van verlichten verblinden de straatlantaarns, en de mensen bewegen als zwarte schimmen over straat en worden pas laat waargenomen. Toch is hier sprake van een vooruitgang. In de tachtiger jaren brandde er helemaal geen straatverlichting, en kon je je nek breken als je over de centrale boulevard van Bucureş <i>ti</i> liep.
telefoon	Terwijl het mobiele telefoon net probeert heel România te bestrijken, zijn er nog steeds veel dorpen, ook op nog geen twintig kilometer van Bucureş <i>ti</i>, die niet zijn aangesloten op een automatische centrale. In de bergen zijn er nog dorpen die helemaal geen telefoon hebben. Dat betekent in veel dorpen oproepen van de telefoniste om later, veel later, teruggebeld te worden als er een verbinding tot stand gekomen is. Automatisch bellen vanuit de stad is nog geen garantie dat alles veel sneller en beter gaat. Het gebeurt regelmatig dat ook via de automatische centrale er een verkeerde verbinding tot stand komt. Dat betekent dat niet alleen als er een 'verkeerde persoon' de telefoon aanneemt er opnieuw gedraaid moet worden, maar ook als er niet opgenomen wordt, of als men de in gesprek toon krijgt. Want het kan betekenen dat op het 'verkeerde adres' niemand thuis is of juist in gesprek is. Door het gebruik van de herhaaltoets op moderne toestellen is eenduidig aan te tonen dat men verkeerd verbonden is en dat men niet verkeerd gedraaid heeft. Ook in de stad kan nog niet iedereen automatisch naar het buitenland bellen, daarvoor moet een apart telefoonnummer voor hebben, in Bucureş <i>ti</i> zijn dat de nummers die met een 3 beginnen. De telefoon staat op naam van de huiseigenaar, die dus ook de rekening toegestuurd krijgt. Waarom is me niet duidelijk, ik vermoed dat de telefoonmaatschappij dit makkelijker vindt. Een telefoonboek hebben we niet, die zijn alleen maar beschikbaar voor abonnees die nog meer per maand verbellen dan wij.

tijd	Tijd is <i>geen</i> geld! En dus is een tijdsbesparing geen financiële besparing. Dat blijkt niet alleen uit het ontbreken van *efficiëntie, maar ook uit de tijd die men bijvoorbeeld kwijt is aan transport. Het is voor een Nederlander onvoorstelbaar om te zien hoeveelheid tijd men besteed aan lopen! Terwijl een Nederlander voor 100 meter nog de fiets pakt, ziet men hier iedereen lopen. Midden op het platteland, terwijl er in geen velden of wegen een mogelijke bestemming of punt van vertrek te zien is. Ook in de steden, waar geen hoogteverschillen zijn die het fietsen bemoeilijken, ziet men juist op werkdagen gedurende de hele dag veel mensen lopen.
tijdsplan- ning	Tijdsplanning is een vorm van wishful thinking. România is een land van verrassingen. Verrassingen die vooral je tijdsplanning volledig overhoop gooien. Iets wat gepland is een maand te duren, loopt daardoor niet uit met enkele dagen maar duurt dan ineens meer dan een half jaar. Wees dus niet verbaasd als men drie weken achter elkaar beweerd dat iets over drie dagen klaar zal zijn. Verrassingen zijn geen verrassingen, je kunt erop rekenen dat er iets gebeurt, waar je je niet op kon voorbereiden, maar die de hele planning overhoop gooien. Het gevolg is dat men toch hoopt een deel van de verloren tijd in te halen, en men verwachtingen uitspreekt die volstrekt onrealistisch zijn.
toilet	Als men de toiletten in openbare gebouwen, zoals gemeentehuizen, ministeries, hotels, restarants, enz. gezien heeft, kan men begrijpen waarom vooral vrouwen het open veld verkiezen. Het is tekenend voor het gebrek aan respect voor de ander. WC's schoonhouden draagt nu eenmaal niet bij aan het halen van de opgelegde quota, en dus blijft het achterwege, ook al heeft men er zelfs de meeste last van. In 1995 hoorden we nog het verhaal van een Italiaanse non die als ziekenverzorgende in een ziekenhuis in Bucureş <i>ti werkte, en daar er voor had</i> moeten vechten om ernstig zieke en terminale patiënten te mogen wassen. Men vond dat het geen zin had om patiënten te wassen die toch met een paar weken dood zouden gaan. Pas nadat ze dat een tijd gedaan had merkte het overige personeel op dat het niet meer zo stonk op de zaal waar zij werkte. Als ik dan merk dat bepaalde organisatie waar ik regelmatig kom, nu beter de toiletten schoonhouden, dan is dat voor mij een heel belangrijke vooruitgang.
vakman	In het Roemeens 'mester'. In het Nederlands is de oude betekenis daarvan iemand die zijn meesterwerkstuk gemaakt heeft, en daardoor de hoogste rang in de gilde bekleedde. Hier wordt iedere beunhaas nog met 'mester' aangesproken. Het gevolg is dat je je hier nog wel drie keer bedenkt voor je hier een verbouwing of zelfs maar een simpele reparatie in huis laat uitvoeren.
verant- woordelijk- heid	Verantwoordelijk was alleen Kameraad Ceauş <i>escu. De rest voerde alleen</i> precies omschreven taken uit. Het is nog steeds niet gebruikelijk dat chefs verantwoorde- lijkheid overdragen naar hun personeel.
vergadering	In de communistische tijd diende een vergadering om het beleid van hogerhand te rechtvaardigen en de deelnemers aan de vergadering nog eens uit te leggen hoe perfect de plannen van de partij waren. Meer een soort slechte hoorzittingen met als enige bedoeling de bevolking de al genomen besluiten door de strot te duwen. Er bestond geen enkele stimulans om de effectiviteit van vergaderingen te vergroten. Er hoefden geen ideeën naar voren te komen, geen besluiten genomen te worden, geen afspraken gemaakt te worden. Er moest alleen de verplichte tijd

	besteed worden, en al ging dat chaotisch, dan was dat geen probleem. Nu speelt het veel organisaties parten, dat er in de vergadering niemand aanwezig is, die enige ervaring heeft met enige vorm van effectief vergaderen.
verharde weg	‘Op de gaten na dicht’, geldt nog steeds voor veel in- en uitvalswegen van grote steden als <i>Bucureş ti en voor B-wegen</i> in met name het berggebied. Daar worden door opvriezen de wegen flink beschadigd, en is voor wielen en vering de eerste maand na de winter de gevaarlijkste tijd.
verkeers-regels	In een stad als <i>Bucureş ti</i> lijken er meerdere soorten verkeersregels te bestaan. Een voor gewone stervelingen, een voor taxichauffeurs, en een voor mensen met dure auto’s. Wat je die ziet doen, durft zelfs de meest gehaaide taxichauffeur niet.
vertrouwen	In het Westen bestaan er systemen die het mogelijk maken om bij geschonden vertrouwen verhaal te halen. In contracten en statuten worden standaard allerlei dingen vastgelegd voor het geval dat. Daar hoeft niet over gediscussieerd te worden, er bestaan genoeg standaardcontracten en statuten, die zo overgenomen kunnen worden, en waardoor iedere betrokken partij voldoende beschermd is. Als je die contracten en statuten leest, lijkt het of niemand elkaar vertrouwd, maar het gevolg is dat men daardoor weinig aandacht besteed aan wat er allemaal mis kan gaan, en men met het volste vertrouwen een vereniging of associatie opricht of een contract tekent. Door de goede bescherming is het moeilijk om verkeerde dingen te doen, en worden partijen in hun vertrouwen bevestigd. Hier bestaan dergelijke voorbeelden niet. Hier moet iedere keer onderhandeld worden wat er moet gebeuren als het tussen partijen mis gaat. Hetgeen de indruk wekt dat men de ander niet vertrouwt. Om die indruk te vermijden en de ander niet te beledigen, werkt men dit deel van de contracten en statuten niet goed uit. Het gevolg is dat als het dan mis gaat, het ook goed mis gaat. Waardoor het wantrouwen dat hier toch diep zit tussen mensen, nog eens bevestigd wordt.
visum	Een fraai voorbeeld van een klant-onvriendelijk systeem is het verlengen van visa wat men als buitenlander die hier woont ieder half jaar moet doen. Dan is het nodig om eerst in de rij te gaan staan voor het ophalen van een formulier. Daarna moet men bij een commerciële bank een bedrag in Amerikaanse dollars te gaan betalen, en bij de CEC, een soort girokantoor, een bedrag van zegge en schrijve Lei 2.100. Omgerekend in Nederlandse gulden het astronomische bedrag van f 0,42. Met de betalingsbewijzen, het ingevulde formulier, het paspoort, plus copieën van allerlei andere documenten, moet men dan terug naar het visumkantoor. Op het formulier vraagt men ook voor het visum van een volwassene om de namen van de beide ouders. Ik weet echt niet waarom ze nu ieder half jaar opnieuw de naam van mijn overleden vader willen hebben! Als alles in orde bevonden wordt door de lokettist, die er de tijd voor neemt om alles te controleren, krijgt men een bonnetje en kan men drie dagen later het paspoort met het nieuwe visum komen ophalen. Dan hoeft men niet lang in de rij te staan, en mogen degenen die hun paspoort af komen halen voorgaan. Maar dat is nog heilig bij het klant-onvriendelijke systeem dat gehanteerd wordt door de Westerse consulaten, gebruikmakend van de ervaring van de Roemenen om lang te wachten, en zich af te laten schepen. Zeker in de zomer en vlak ervoor, is de situatie daar, ook nu nog in 1998, uiterst schrijnend. In juni gaf het Nederlandse consulaat aan dat voor het aanvragen van een visum voor Nederland

	drie dagen nodig waren. Dat zag er gunstig uit in vergelijking met de 45 dagen die het minimaal kostte in 1993. De informatie bleek echter niet volledig te zijn. Die drie dagen golden alleen na binnenkomst in het consulaat. Er werd niet bij verteld hoeveel dagen nodig waren om binnen te komen. In de praktijk bleek het nodig te zijn om enkele dagen op de stoep voor het consulaat te wachten tot men binnengelaten werd. Veel mensen kwamen 's morgens om vijf, zes uur al naar het consulaat toe. In die tijd verschenen er ook krantenartikels, die aangaven hoe de situatie was bij de andere consulaten. Bij het Duitse consulaat kon de wachttijd buiten oplopen tot zo'n twee weken. Bij het Italiaanse consulaat kon het een stuk sneller. Daar stonden mensen in de rij, die bereid waren om hun plaats in de rij te verkopen aan de hoogste bieder. Volgens de kranten werden er prijzen gevraagd tot \$ 500,00. Het artikel vermeldde niet hoe lang het duurde als men geen geld kon of wilde betalen.
voetpad	Plaats om met alle vier wielen auto's op te parkeren, tenzij de stoep daar te smal voor is, dan volstaan twee wielen. Dit geldt ook in de woonwijken. Volstrekt ongeschikt voor het gebruik met kinderwagen of rolstoel.
voorarrest	Het juridisch proces hier is uiterst traag. Bovendien worden veel mensen voor redelijke geringe vergrijpen in voorarrest gehouden. Die periode kan oplopen tot twee of drie jaar. De uiteindelijke beslissing wil dan nog wel eens net een paar maanden meer dan het voorarrest zijn.
voorbehoedsmiddel	Voor veel vrouwen alleen in de vorm van abortus. Voor de omwenteling illegaal, met alle risico's van dien. Nu legaal, en dermate massaal, dat gedurende een aantal jaren de bevolking van Românië enigszins terugliep. Zelfs halverwege de tachtiger jaren eindigde ruim meer dan de helft van de zwangerschappen in een abortus. Vijf tot zeven abortussen per vrouw is heel normaal. Maar nog steeds worden abortussen illegaal uitgevoerd als de feetus meer dan de voor legale abortus toegestane maximale 12 weken heeft, of omdat men de kosten niet op kan brengen die momenteel een <i>f</i> 15,00 bedragen. Met alle mogelijke fatale gevolgen vandien. Andere voorbehoedsmiddelen waren voorheen weliswaar niet verboden, maar moeilijk te verkrijgen en duur. Bovendien was de propaganda op dit terrein wel effectief, en vertrouwde men voorbehoedsmiddelen niet en gaf en geeft men de voorkeur aan abortus. Het resultaat was dat de relatie tussen man en vrouw sterk beheerst werd door de angst voor zwangerschap. Omdat men niet over de middelen beschikte om nog een kind extra op te voeden, en omdat het onderbreken van de zwangerschap enorme risico's met zich meebracht.
vrijheid	Betekent dat absoluut alles mag, zoals dat in het verkeer zichtbaar is voor mensen met dure auto's.
vrijwilligerswerk	Vrijwilligerswerk betekende in de Ceaușescu tijd opgetrommeld worden om 's morgens beestachtig vroeg in een open vrachtwagen naar een of andere verafgelegen coöperatie gebracht te worden om daar de hele dag in het veld te werken. Bovendien werd je nog geacht dat leuk te vinden en te doen uit liefde voor je vaderland. Gevolg is dat je nu niet moet aan komen met het verhaal dat voor de ontwikkeling van de Roemeense maatschappij vrijwilligerswerk onontbeerlijk is. Geen tijd, geen geld, we hebben wel wat beters te doen!

wateraansluiting	De flats in de steden zijn aangesloten op een warm en koud water net. Tenminste de meeste tijd van het jaar. Regelmatig wordt er zonder enige aankondiging afgesloten. Volgens zeggen voor onderhoudscontroles, en reparaties. Afsluiting op vaste tijden, zoals voor 1989, om zo op het gebruik te besparen, komen nu niet meer voor. Voor de mensen in Romănia betekent de huidige situatie een vooruitgang, dus wordt er nauwelijks geprotesteerd. Het kan gebeuren dat als iemand tijdens een afsluiting een kraan opendraait om te kijken of er water uitkomt, maar hem daarna vergeet dicht te draaien, zijn benedenburen een hoop overlast bezorgt. Men lijkt zich hier ook niet goed te realiseren dat er in een waterleidingnet altijd lekverlies optreedt vanwege lekken in de leiding. Zolang dat om kleine lekken gaat, is dat geen probleem, zolang als er maar druk op de leiding blijft staan. Dan gaat er uitsluitend water van binnen naar buiten. Valt de druk weg, dan kan van alles het leidingnet binnen komen. Het gevolg is dat na een afsluiting altijd eerst lange tijd de kraan open moet blijven staan, voor het water weer een heldere kleur krijgt. Daardoor wordt drinken uit de kraan hier in Bucureş <i>ti nog steeds afgeraden</i>.
werkelijkheid	Zie *plan of *belofte.
werken	‘Zij doen alsof ze ons betalen, wij doen alsof we ervoor werken’, is lange tijd het gezegde geweest, en nog veel mensen hanteren deze uitspraak.
werkverdeling	Werkverdeling is hier een verdeling van taken, niet van verantwoordelijkheden. Een chef hier kan alles zelf, maar vanwege gebrek aan tijd laat hij dingen door anderen doen. Hij kan dus alles wat die anderen gedaan hebben controleren, en indien hij dat nodig acht, zelf overdoen. Het resultaat is dan vanzelfsprekend beter van kwaliteit. Weinig chefs hebben vertrouwen in het vakmanschap van hun werknemers.
winkelasortiment	Ikonen, ondergoed, vruchtensap, het kan allemaal in een en dezelfde winkel gevonden worden met een oppervlak van niet meer dan 20 m ² . Dat lijkt in eerste instantie handig, zoveel varieteit. Maar als men een bepaald artikel zoekt, weet men beslist niet in welke winkel men zijn moet. In vrijwel elke winkel verkoopt men schoenen, maar weinig verschillende modellen en niet alle maten zijn voorradig. Dat betekent dat men dus al die winkeltje af moet sjouwen. Als er buiten op de gevel staat dat er binnen een ijzerhandel gevestigd is, wil dat nog niet garanderen dat er ook spijkers te koop zijn. Met als gevolg dat men verschillende ijzerhandels af moet op zoek naar de juiste maat spijkers.

Wellicht zullen velen vinden dat een beschrijving van de situatie in Romănia in de vorm van een woordenboek een fragmentarisch beeld oproept. Nu is dat ook precies de bedoeling geweest. Wie hier komt wonen en werken krijgt zo ook de informatie toegediend, daarna ontstaat pas geleidelijk een totaalbeeld van de situatie en komen er bepaalde kernbegrippen boven drijven.

Hier is dat in eerste instantie de onschendbaarheid van de communistische partij en vooral van diens grote leider Kameraad Ceauşescu. *Alles wat hij deed uitvoeren* was goed, en kon niet bekritiseerd worden. Maar het was als de ‘kleren van de

keizer'. De keizer eiste perfectie en kreeg die in de vorm van: **niets**. En iedereen die mee hielp de schijn op te houden, maar in werkelijk werd er niets geproduceerd. Wat hij de mensen boodt was evenzo gebakken lucht.

Verder is essentieel de atomisering van de maatschappij die hij creëerde. Voor ons normale sociale relaties, zoals die tussen ouders en kinderen, of tussen dorps- en buurtgenoten, werden door toedoen van allerlei maatregelen sterk afgebroken.

Teveel mensen in een te kleine ruimte, familieleden die ver van huis werk toegewezen kreeg, en daardoor dagelijks veel reistijd verloren, of ver van naaste familie alleen in een grote stad moesten wonen. De demografische politiek waarin ernaar gestreefd werd om vier tot vijf kinderen per gezin te hebben, maar zonder dat daarvoor de nodige middelen geboden werden, zoals woningen met meer dan twee slaapkamers. Alleen op papier beschikten de mensen over van alles. Het leidde er allemaal toe dat mensen weinig 'menselijk' met elkaar omgingen. Als ondanks het verbod op abortus, meer dan de helft van de zwangerschappen in een abortus eindigt, en als grote aantallen kinderen door hun ouders afgegeven worden aan kindertehuizen, dan is er met de sociale relaties iets goed mis. Normaal vervult ieder mens veel uiteenlopende rollen: man, vader, kind, vriend, collega, producent, consument, enz. Hier produceerde of reproduceerde men alleen. Behoeften uit hoofde van andere rollen werden uitsluitend met fraaie beloftes afgedaan.

Men dient zich wel te realiseren dat veel aspecten uit de communistische tijd beslist niet iets unieks waren voor het communisme. Anders gezegd, alles wat voos en slecht is of was hier in România komt in het democratische Westen ook voor.

Alleen, hier is het betreffende aspect algemeen, een andere vorm komt niet voor, er is geen alternatief. Je kunt er niet aan ontsnappen, het is overal. Ook wil ik erop wijzen dat veel aspecten niets met communisme te maken hebben, maar alles gemeen hebben met aspecten die voorkomen in andere dictaturen, ongeacht de politieke signatuur. Verder dat bepaalde aspecten die men hier typisch voor het Ceaușescu tijdperk vindt, in het Westen evengoed voorkomen en gewoon gevonden worden, dat het probleem dus niet bij dat aspect ligt, maar bij een ander aspect dat ermee gepaard gaat. Planning is niet iets typisch voor de communisten, en hoeft op zich geen problemen te geven. Maar als het gepaard gaat met een onschendbaarheidsverklaring alsof het om uitspraken van een religieuze sekteleider gaat, dan hebben we echt een probleem. Daarmee wil ik niet beweren, dat de mensen het niet erg gehad hebben in de Ceaușescu tijd, maar dat de oplossing soms in een andere richting gezocht moet worden dan men in eerste instantie denkt.

Pieter van Abshoven
București
november 1998